

ПАРСОНА
КЕТИВЪ
ИНВ. Број

Издаван сваког четвртка
ча цијелој табаку.

Стаје на Црну Гору, Ау-
стро-Угарску, Босну и Хер-
цеговину :

годишње . . . 4 фор.
на по године . . 2 " "
на четврт године 1 " "
за Срвију и све друге земље
годишње . . 15 франака
на по године 8 " "
на три мјесеца 4 " "
у азату.

ЦРНОГОРКА

ЛИСТ ЗА

КЊИЖЕВНОСТ И ПОУКУ.

Уредник:

ЈОВАН ПАВЛОВИЋ.

Прегледао је Црну Го-
ре и сва писма шлала се
самој уреднику.

Претплате на Србије у
пуњује се Велимиру Владо-
жићу у Биоград, а на дру-
гих крајева под адресом
P. Ramdanović Cattaro
(за Црногорску).

Претплату примају си
ваши књижари и нов-
ларске експедиције. Не-
франкирана писма не при-
мају се.

БРОЈ I.

Ч е т и њ е, 10. Јануара 1885.

ГОДИНА II.

У З Е Т И

на нову 1885 годину.

СРЕПКА
ПРЕДСТАВА
3. ЈАНУАРА 1885
2. МЕТРИКА
1885. 5991 М-96

Продог који је говорила госпођица *Милена Огњеновићева* пред трећом представом „*Балкан-ске Царице*“ у Подгорици 3 Јануара 1885.

Зето равна, Зето славна!
Ево чепљем прах твој свети;
А премисљам сјетно мисли,
Колико те злотвор клећи

Погам' трао и плесао,
Задава' ти сваке муке,
Главом ти се уметло,
Дух ти стеза' — ка' и руке;

Од старога Иван-Беге,
Твога дивног Господара,
Под којим си још ти цвала,
Као милак божег дара!

Па до јучер . . . аох Зето!
Колпјевко Новашића!
Алем-камон српско круно!
Зачотнишо српског бића!

Златно гвездо соколова,
Којима се Српство дичи!
Проходнио звјездо српска,
Које луча сунцу сачи! . . .

Страдала си, — мучила се,
Живих мужа на свјет ови:
Пади твоји Господари:
Пади твоји соколови . . .

Ропство, измет, егид и покор:
Нашћедством су остали ти;
Па ни кукач' и јеси српска,
Нит' се Богу свом молти. —

Аа' одкуд ти, Зето, данас
Веселиши пјесми ора! ? . . .
Одкуд пирица та пушћава,
Да ода'јера до и гора! ? . . .

Ох! не питај, српски сино!
Не чуди се слављу томе:
Зета више туђа није
Но је опет своја својме! —

Није је опет претео
Књаз јуначки Црне Горе:
Крвцом, срцем, душом Срб
Другар вила, чедо зоре. —

Није Зета туђа, није:
По се агодно погладила;
Па ќе опет, ако Бог да,
Зета бити што је била!

Српским сестрам' мила сеја:
Српској слави гвездо вито:
Излетитиго орловима:
Змајама' легло поновито!

Књаз Никола Зетом језди:
Последица српски роде!
Весело је — радостан јо:
Иде Зети у походе,

Да у витој Подгорици
Сјетп Зету сретњих дана,
Са претавом вилловитом:
Са „Царицом од Балкана“.

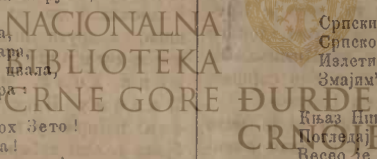
Дивним чедом душе своје,
И изливом пламна срца,
Из којег огањ креше,
У којем се понос зрца . . .

Огањ, понос српских груди,
Које емјело на бранку
Стајале су, стоје, стаће
На сшае роду и на дику. —

Живио ни Књаз-витеже!
Живио ни Књаз-пјеснице!
Ој! уз љубав к домовини,
Колика те својства диче:

Красна, р'јетка, златна својства,
Ка' владара и човјека! . . .
Живио ни! . . . имену Ти
Оста слава до вијека! —

Ј. Сундоскић.

Границе црногорске државне и црквене, које утврди господар црногорски Иван Црнојевић и друге границе по „Крусовољу“ цетињскоме.

(Наставак.)

Више свода, како се улази у цетињску манастирску цркву, налази се следећи надпис: „Въ име рождства ти прѣта Бже съзидахъ с Би свети храмъ твои азъ грѣшни рабъ твои Пвалъ Црноевичъ въ лѣто (6992)“*) т. ј. од р. Хр. 1484.

Ова плоча са овим надписом била је на староме манастиру, којег је Иван Црнојевић сазидео на Цетињу, а којег су Турци разорили 1690 године.

Кад је владика Данило тражио данашњи цетињски манастир дао је пренјети камење од старога манастира, те оградити овај манастир. Том приликом пренесена је и ова плоча и узидана у нови манастир.

Као што се види више из Крусовоља о грађењу манастира година грађења означена је 6993, или од р. Хр. 1485. По овоме налази разлика међу Крусовољем и овјем надписом на једну годину. Ова разлика, по моме мишљењу, састоји се у томе што је у надпису на плочи означена година кад се је манастир почео зидати, а у Крусовољу кад се је свршио. Да је ово овако даје ми тврдити и то што је Крусовољ подишао на Ријеку, значи још док се пије Иван Црнојевић преселио на Цетиње. Те исте 1485 године, кад је манастир био свршен, Иван Црнојевић пријешао је на Цетиње.

Истина може когод примјетити да је мало пријеме двије године за оградити један манастир; али ја мислим да толики манастир колик је био цетињски, једна мала црквица, једна кућа за митрополита и калуђере и мали дворан бје је живио Иван, може се оградити у тецају двије године толико да се ту може живјети. После, разумије се, могло се је дограђивати и поправљати колико је угодно било.

Међу камењем, које је пренесено са старога манастира и узидано у нови, морају се обилежити три камена на којијема су изрезани двоглави орлови, грб српске државе. Један од овјих узидан је у извањи дувар од олтара и види се с пута испод манастира; један се налази у трезарију данашњег Кн. Питомачког Завода у манастир. Ово је глава од неке колоне. И овај орао добро је сачуван. Један је узидан у једноме дувару у манастирском улануку, како се иде у црквину црвеницу. Овај орао није цео, него је половина одломљена. Неколике колоне, које су биле узидане у Иван-бегов мана-

*) У име раждаства твога — пресевета Богородице сазидох овај божествени свети храм твој ја грешни раб твој Иван Црнојевић године 1484. 6992. —

стир, налазе се у књажевској бапти; а неколико камења од олтара, врло фино оџељаних, налази се још на истоме мјесту бје је био манастир, а такође и колона на коју је била света треза. Ова пошт дња сломљена је с једнога краја.

III. Земља на Добро.

Да јест вједомо котораја бист земља Пиперовићи и што даде господин Иван цркви: земља Јаблано и са узглавјем; и земља Спасов крет; и земља под виноградом; и земља Подбрунска и до пољд Милановића кућу; и земља увлачка на врх царине, што је било винограда Пиперовића и горе и дубраве: дио вас што је било Пиперовића у Мекавцу, — то све господин Иван даде цркви.

IV. За планину Бостур.

Да јест вједомо гдје је био раздјел са господарима Чернојевићима синовима господина Ивана, са господаром Георгијем и господаром Стефаном и между Радосалићем. Ово је господара Гјурга и господара Стефана: најпрво како иде пут од Таџе преко Бостура до малага Бостура; и от малага Бостура до Пресејеке гдје се међе састају. На Остоје Радосалића дио од Блатишта то је половина, а друга половина црквица — граница между вршје у велики камен више Попова дола, и опет у пут који иде ка Малому Бостору. Се међа Бостурска: најпрво у врх Бабјака, и отоле мимо Бабјака велим хобером между Блатиште и между Бостур правцем у горњу Пресејеку гдје се међе састају и увлачка и бачка.

V. Границе од прилога Остоје Радосалића светог Богородици.

Да јест вedomо како ја Остоја Радосалић, видевши себе састарела и велим изнемогана, поменух своја сагрешенија и страшни ковац смрти, и за своју ползу паметију договорих се и са подружјем мојим: и сину узех комад земље на Горње добро*) кабал себде што ми је дошло на мало Јаблано, и на Ровине другг кабал себде; и у гору у Ковачев дол и около њега други је долац и лаз што ми је дошло на дијелу; и у Добрштику**) што је мојега дела. Те те је више писато приложих храму пресвете Богородице на Цетиње да ми буде помоћница и измолителница грехов мојих на страшном судиши Христову; и тому граница прва: Ја-

*) Доброцко село, сат пута далеко од Цетиња.

**) Гора више Доброцког села.

благоса у Тупанац, друга код Остојинијех долац у главницу, и покрај њиве, и у крај Ковачева дола, и више Дабкова дола у велику плочу и у брџег међу Кашни дол, и међу станишта у међу арбанашку. И то да не будет никим отемлено, ни потворено, под страшном кетвом имена Божија, и свете Богородице, и частнога крста и васех светах, амин.

VI. Баштина црковна у Загору.

Да се зна баштина црковна у Загору, на сјенок с један дан орања; под Црп и јел два дни орања; на Путник један дан орања; под Купини дол један дан орања; под Орах један дан орања; Белојевиц један дан орања; Храпинове куће њивица један дан орања; Љешкова продо и Миличин дол један дан орања, и сувше Лазин*).

VII. Баштина црковна на Пипац.

Да се зна како остави господин Иван Чернојевић све што гође је имала црков Комска цркви Цетњској, и тако се скупше кметије: Браћи, Дољани и Синчани и изнађоше међу цркве комске најпрво Сказ Крстац граница на ждријелу Браћњско, и отоле иде по врх брегав и у гомилу; из гомиле на Тјахву; с Ђавлеу Ступу; с ступе у Вијелу плочу; с плоче у Дуги кам; с другога камена у Кицову главницу, и отолем у Границу и вијенцем, из Вијенца у Рудину; отолем у гомилу; с ове гомиле у другу гомилу изнад Мухаве дубраве у трећу гомилу ће су на пут три камена један на други и код њих каменница; отле подно Водуше у Вијелу плочу, ту досијева. Ово што је унутра овјих граница то је све особ црковно. То су Чернојевићи цркви приложили љето 1475. Јануара 4.

VIII. Границе вранинске еже потврди господин Иван Црнојевић.

Међе Вранинске у Церпницу светог краља Стефана: Најпрво куда је телка ријека Враништица поврх Рујевиц годе миром у Велики брод, и тако посред реке где пристаја Грабовник у Велику реку лимску и што от Лимскога бјеху притисли Каручи от села црковнога, пу Орахово земље и Јазове што бјеху притисли Дупиљани и Сотонићи; и јешче

што бјеху притисли Опточии и Сотонићи, и Дупиљани и Томји под Брчел, и што бјеху притисли Шишојевићи земаљ црковних: све колико изнађе господин Иван Чернојевић по оњех сушцих који су то у руках држали, и по њих сведоци, и вазврати цркви светог Николи.

И се међа светог Николи Вранинскога по хрисовуљах јеговијех от свјатих краљев издано за Брчеле: *) Најпрво почевши от Свете тројице низ врџје и преко брџјега у Бладушу; с Бладуша низ Суходол; из Суходола у Биволи Мед до Орахова; од Бивола Меда уз ријеку у Перхиње тер у тијесни ками међу Кузем тер по врх стола, како се камен вајајет, над кузме; тер у Велику сени, от лисе стене справу ни у реку; от реке у Томички поток; от Томичкога потока на врх Брчел, и от туду до белога клка; от Белога клка на Дрен; от Дрена проз Мезговац; от Мезговаца на Граб: с Граба на Бабац; от Бабца на врх Чира Малога; от туду на Четал (или Течал); от Течали на свету (мора бити Троицу одакле и поциће граница).

И се међе Ораховске и Планинске. Најпрво от Годиња у мелеу Сутоморшцицу у Риђи поток, и по врх ријега потока у Плогу; от плоче по дијелу у Дуб Троијан; от дуба право при Шчербини у Камени обли, ва леву страну Морачанија, и у врх Вјеласице; и от туду у Липову продо и у жакат право у реку према Вигору, низ ријеку, и у Крепањ с оне стране у Премшку скалу по врх дијела у Црљену Пешчеру; от црљене пешчере право у Кошуће корито, от туду у границу Катунску.

Међе планински: Селцем отбита у Његалицу по врх Чертеника како се камен вајајет ка селцем; по венцу гомијех страни у скалу мжду Предињами и между Селци у Врштапово; от врел у скалу ниже Бзовице; и от туду през лут на Пачараде у Орах; и от Пачарадах у границу па Кокорин кал; с Кокорина کالا у Жидову међу муку; от жидове муке право онет у Његалицу.

(Свршане се).

*) Брчело, Орахово, Дунило, Сотонићи, Томићи, Опточии, Перхиње (сада се изговара Прхиње) то су све села у Горњу Црпницу. У село Брчеле (доње) има лепиј манастир св. Николе епифанија св. Николе Вранинскога. Такође у село Орахово има један манастир.

* Под овом земљом стоји приједба писана руком владике Петра I. (Светог): Ову баштину у Загору продасмо Живку Божићу и његовој браћи и синовима и синовцима како изговара књига коју смо им дали 1802 године Фебруара 5.

„Балканска Царица“ у Подгорици.

На својем рођеном земљишту, у питојој пријестоници стародавње Зете, на неколико корака од Мораче и Рибице одиграна је ове године „Балканска Царица“, драма Његовога Висоцанства Кнеза Николе.

Читаоцима нашега листа биће познато, да је та драма први пут представљана на Цетињу 2. Јануара прошле године.

Од то доба минула је сто година дана, а ми смо сретни, што нам се по други пут дала прилика, да видимо ово дјело на позорници. Али овога пута уживање наше било је још више повезано тијем, што је представа давана, што'но се вели, на самом „лику мјеста“, у средину онога краја и народа, где су се збивали догађаји, који су нам у „Балканској Царици“ предочени.

Расположењу нашем придавала је још вишу свечаност и та околност, што је представа „Балканске Царице“ у Подгорици сама за себе прави догађај, јун дубокога смисла и значаја, догађај који је подобан да попуни највишим одушељењем и заносом срца и душево свих Срба ма где они били. Јер ова представа, у којој јесу Неманићи, у расаднику српске државе, гласник је васкреса претеча обновљеног задатка оне Зете, из чијег се крила родно, израстао и прославио народ српски са својом државом :

„Јер што је Српство имало славно,
Имало свето, имало главно,
Није ли Зета то одишало?
Зета је Српство своје основала!
На зетској ливци цркло је прво
Српских владара владавско дрво:
Од Владимира на до Ивана
Све што је Срба и српских страја
У млад је чудног дрвета било
И коло српског једњства било!
Јунаке, војводе, краљеве, бана,
Царево наше, наше жулане,
Свеве, кнезове и државнике,
Законодавце и свештенике,
Све Српству Зета је дала мила,
Зета је легло српскијех сила! (Балк. Цар.)

И у том „леглу српскијех сила“ први је пут у нове године 1885 представљана „Балканска Царица“, дјело онога, који „вјерује у будућност Зете као у смисло цркве нам свете“...

Неуморна добровољна позорница дружина Цетињске Цетињске већ се од Никола-дан почела спремати за ову представу. Улоге су се марљиво учили и неколико пута већ је на Цетињу изведено, које су показивале да успећ не ће изостати.

Трећи дан Војнага вјенула је цијела дружина с Цетиња преко Ријеке пут Подгорице, ко јешнице, ко на коњу, ко на колима. Разумије се, да је овај пут у највишем весељу текао и свакојаким епизодама зачињен био. Бадава, глумовање остаје свугде себи равно и не да се одјелити од његово мало „звјезичка“ живота. У томо је слаба разлика између првијех глумаца и дилетаната.

Наши „дилетанти“ стигли су други дан у Подгорицу. Вријеме их је посудило да не може боље бити. Јарко сунце разлијевало се по питојој Зети и било је већ на заходу, кад су улегли у „шехер“. Хоца је викао свој „ајнама“, фратар је лао звонити „здраву Марију“. Срба Подгоричани средли су своје

госте и разредили их по својијема кућама. Ту ноћ био је одмор, т. ј. тако је стојао у програму на карти, али у самој ствари било је дружије, јер ричеч „одмор“ не нише у рјечнику глумачком. Оставаљемо снажмо да погађа, чим су тај одмор наши глумци нарушили.

Сјутра дан чињене су пробе.

У недељу 30. Децембра на три уре по подне стигли су у Подгорицу Њихова Висоцанства Кнез и Кнегиња са Њиховим Свјетлостима Кнегињом Зорком Карађорђевићком и Кнегињцама Милицом и Станојом.

У понедјељник, 31. Децембра, дакле у очи нове године, давача је прва представа „Балканске Царице“.

Овдје нам ваља прије свега описати саму позорницу зграду. Она је провизорно начињена у пространом и солидно озиданом здању, где се находе разна државна и мјесна надлежства, и то у оном одјељењу где су стојале школе. Позорнице је било врло zgodно и укусно намјештено и могло је примити до 400 посјетника. Испињено је било народним бојама, заставама и зеленилом. Завјеса и кулисе одговарале су потпуно захтјевима представе. Освјетљење је било довољно. На свему овоме има се захвалити г. капетану Милу Мартиновићу и његовом најљепшем напрасним губитком сичнића у тоу освјетљеном брату г. бригадиру Јову Мартиновићу, као и сликару тамошњем Ђивоском, који нијесу пожалили труда, да позорниша дворана с декоративне стране одговори свијем захтјевима.

Према глумци још нијесу били са свијем тврди у својим улогама, ипак су се оджалили, да одрже задану ријеч и да даду прву представу у очи нове године.

Тако су и училили, и признати им се мора да су освјетљали себи образ.

Овом приликом налазимо да је пужно, да коју ријеч и о самој „Балканској Царици“ напиријед прозборимо. Не мислимо говорити о самомо дјелу, јер на то права немамо, почем је оно још у рукопису; него хоћемо само да обратимо пажњу на велику разлику између онога што смо при представи тога дјела видјели и чули лани и ово године. Лани је то била драма у једномо чину. Ове године то је драма у три чина. Додат јој један чин напиријед и један натраг, а лански први чин остао је у ериједи као други чин, разумије се њешто мало попуњен и доведен у свеуза са првим и другим чином, с којиема сад саставља органску цијелу и јединство. Дјело је на тај начин ишло много веће, а без сумње и много савршености. Но да га видимо при самој представи.

У првом чину одмах излази пред нас сам јунак дјела кнежевћ Станко Црнојевић (г. Јован Поповић-Ливовац) у двору свога оца Ива у Жабљак. Он нас уводи у дјело једним врло zgodним монологом. Одмах на том монологу почиње да се развија пред нама његов карактер. Лијено видимо с ним имамо посла; видимо да имамо посла с човеком незадовољним, а незадовољним с тога, што бујни театарменат његово душо не може да најде задовољења у скромним приликама маленог кнежевског двора, што не може да подноси ограничености свога положаја ни стего домаћег запта, не може да се привикне тихом и истрајном раду, него би хтио да живи разуздано и по свом жељу :

„Зар младост моја да овдје вене
 За ње гаушака сред овог мрака ?
 Жељан сам сунца и чиста зрака,
 Жељан сам коња, жељан сам дова
 И плавог неба широког крова ;
 Жељан сам у грм исиће брава,
 Јер то је живот и радост права !
 Жељан сам дана, жељан љубави,
 Жељан сам сјести на мекотрави,
 Жељан састанка, милијех часа,
 Жељан сам њена анђелског гласа !“

Док он тако, у опозицији према постојећем домаћем реду и зангу на двору Ива Црнојевића, реба своје жеље, и спрема оружје, које и корове за лова, долази к њему брат његов Ђорђија. Из првијех ријечи, које му Ђорђија збори, види се са свијем противположени карактер овога :

„Ја иђах к теби, ти у лов ка' да,
 А има посла, а има рада“ . . .

И то тако сад траје кроз штељи први приказ : Ђорђија збори о раду и државним пословима, Станко све то шаље к врагу ; Ђорђија пружа Станку државна акта, он их патице на копле и најпослије удари у несташну pjesму, рад које му Ђорђија пребадује мангост и вјетропство. Станко се не срди много на то пребацивање, јер види да је основано, а од своје страда оправдава га он тиме, што нема никаквога дијела у „госпству“ што „није канаод од једне чапе“, па и да је, ни сва Србија не би му била доста. Па на пошљетку признаје Станко, да би могао са Ђорђијом некако, „аа“ са Латинком не ћу никако“. Ту је разговор прешао на тугаљиви предмет, у којем не може бити повољно, јер се није срца, па да би прекинуо тај непогодни разговор, Ђорђија одане љубоморства стрјелу у забоду ју у срце. Станку рекавши му при поласку, да би могао бити срећан и с једном аетском властелином, којој се воле — Даница.

Станко се нашао у грозном положају, који је дано изведен у овом монологу његовом :

„Што ? . . . она . . . моја ? Ах, пуцај гrome !
 С темеља падај Иванов доме !
 Даница ! рече, јест ли није ? !
 О жене, жене, отровне змије !
 Можда с Балшине круне зарипице
 Срцем ти умом трепћу, Данице ?
 Ах мајко, мајко ! ти си ми крива,
 Када ме роди и дадо жива,
 Што ми вратићем тјад не засука,
 Но да се мучим овјих мука !
 Ђорђији зашто дан пријед даде,
 Кад двоје круне ти не имаде ?
 Она му проста при јазу била
 Што се за оца нашега слпа.
 С прворођењем право га чека,
 Давноц круна тако је река' !
 Ај' круна даваоц мени је дао
 Цвијет на ком сам ка' лептир пао,
 Цвијет с којега живот се пије,
 Цвијет с ког меда р'јока се дије
 По китном пољу душе ми младе
 Ђе за ратаро анђел раде !
 Како ћу сада ? . . .“

У другом приказу улази Даница (гђа. Мила Павловиќа). Може се замислити, како ју је Станко дочекао. Али на жарком огњу узajамне љубави брзо се залијечи уображена рана љубоморства.

Објашњење се брзо запечати слатким пољупцима. Свађина је сталожена, али душа Станкова није чиста, у њој се виглају њеки мутни облаци. Он предлаже Даници, да се уклопи из двора и да пође дома у Бериславец. Даница, у невиности својој и несудећи њој никакво зло, пристаје на то прдо рад, јер :

„У прилог миру све твоме што је
 Прве су бриге љубави моје.
 И сјутра зором ја идем кућа“.

Станко јој још открива, да би и он могао још сјутра поћи у бој врући, јер је отац Иво наредио, да пође с војском у Арбању у помоћ Кастриноту.

На то ријечи поче се развијати и друга страна племенитог карактера Данићина. Пред нама засја у свој величини жарна патриоткиња, којој је љубав к отаџбини нада све на свијету. Али то је патриоткиња својега рода, права Црногорка, индивидуализирана да не може боље и вјерније бити. Другу би превладала љубав, па би заустављала свога драгога, да не иде у бој, или би плакала за њим при растанку, као што плаче Андромаха при растанку од Хектора. Даница не чини тако, него кад јој Станко рече да ће поћи у бој у Арбању, она из свег гласа кликну :

„И ја ћу тако ! . .

па кад јој Станко стипа црногорски огањ, она жаљаше што није човек, и овим дивним ријечима испраћаше у бој својега љубавника :

„Мог отачаства судбина горка
 Што год је грђа, љубим га вруће,
 Њему на олтар : крв и прегнуће !
 А вама људма аманет да је
 Да ово стање дуке не траје.
 Србију стару и Браничево
 И Далмацију и Босну ево
 Пригните туђа грабљива сила,
 Свагда Србија пропаде мила,
 Деспот се прола Јанко Мадару,
 А свз Керегера Султану цару.
 Срски се барјак још само пењо
 На ово нине крваво стјење,
 Ивова моћна држи га рука
 У инокоство и много мука !
 Ах да сам човек ! . . .“

Жарки патриотизам Данићин растао је својим ритмом, силнијим него што се могло доплати Станку, који је већ предвиђао колико ће борбе имати с тим патриотизмом, када буде изводио своје издајничке замисли. Он је помало већ зебао у срцу, но да би ту зебњу растјорало и силу противположених психолошких момената укартарио, скрене родољубиву струју на друго поље, на поље њихове узajамне љубави. Разумије се, да је струја и на том пољу силно радила.

Даница је љубила Станка и отаџбину, отаџбину и Станка.

(Наставке се)

О пропасти свијета.

(Наставак).

Прије свега ваља нам бити на чието о томе, како се има то разумјети, кад се каже : крај свијета или — као што се још чешиће говори — пропаст свијета. Ту би лако могло бити забуне, јер би мно-

би могли поимљати, да то значи, као да ће цијеле василеоне једнога дана нестати, да ће се она коначно уништити. Природна наука не познаје данас никаквога уништавања; она има необориво искуство, да се не може уништити ни најмањи дјелић једне снаге нити атом од материје. Оно, што нагледа као да је тако, с научне стране посматрано није ништа друго него пријелаза материје из једне форме у другу, међа на којој се појави међу собом граниче, претварање неке силе у рад или у другу какву силу. Нове форме и нови процеси могу се даље посматрати без прекида, само кад се употребе други алати и други начин посматрања.

О правом уништењу свијета, па и саме земље, не може дакле бити збора. Питање о томе своди се на ово: могу ли на нашем малом свијету, на земљи, наступити такве промјене, да не буде могуће људма и у опште органским створивима живјети на њој? То питање нас се највише тиче, а најпријед морамо рећи да та могућност није искључена. Нема те форме у материје која би била вјечита, нити има тога процеса у којој који би вјечно трајао. Живот поједине индивидује и цијелих разреда органских створива није ништа друго него дјело претварања, које се развија према спољашњим условима. Као што тај живот има свој почетак, тако мора имати и свој свршетак, према мијени спољашњих услова.

Од старине мислило се с овога гледишта, да ће се земља кад тад сукобити са каквом другом звијездом и при том сукубу да ће се разбити и из данашњег свог састава извћи. Доиста, кад човјек помисли на голему масу и кретање свјетских тјелеса, може се јасно доћи до закључења о пошљедицама таквога сукоба. Остављајући на страну чисто механичко дјелство таквога сукоба, већ би се самијем претварањем кретања у топлоту развила врло висока температура у тјелесима, те би се сукубица. О томе су прављени рачуни и нашло се ово: кад би се сукубила два небеска тјела, којих би величина била као половина земље, њихова би се маса загријала до 20 и 30 хиљада степени Целзијевих; а кад би се сукубила земља с мјесецом, развила би се толика топлота, да би се камење на земљи усвијало као гвожђе жежено у највишој огњеној јари; дакле у том стању морао би се на земљи уништити сав органски живот без изузетка.

Но у механици небесној нема скоро никаквог ослонаца за то мишљење, које је по свој прилици никло из појава метеороских. Звијезде се крећу тако стално по утврђеним законима тежине и привлачења, да није могуће ни помислити, да би се земља могла сукобити са каквом сусједном звијездом. Само ренате звијезде, које по свом ћењу путују, могле би пробудити у нама неку сумњу. Но њихова је маса, као што су астрономи у најновије доба доказали, тако пуњила и ваздушаста, да бисмо ми једва пријетили, кад би земља кроз какву репату звијезде пролетјела. С те стране нема дакле никакве опасности.

Онда не остаје друго, него да узроке пронасти цијелога органског свијета потражимо у земљи самој. И ту се суретамона најнајприје са једном мишљу, која је морала постати под стрихотамна вулканских несрећа, а та је мисао: да би се земља могла једнога дана раснасти ушвезд својих сопствених унутрашњих револуција. Та мисао налази се не само у Будиној митологији, него и у наше доба она има својих заступника, па се шта више потврђује и њених астрономских чињеницама. *) Познато је, да у

*) Brenner, Der Welt Untergang.

нашој сунчајој системи постоји велика празнина између Марса и Јупитера. Том празнином морао би по законима гравитације путовати какав планет. Но тога планета нема, него на мјесто његово открито је мало по мало преко 200 мањих планетарних тјела, астероида, па се држи, да су то остаци, комади њекога великог планета, који је њекада онуд свој пут, па се временом распао и у комаде раздробио.

Доиста, сви ови мали планети иду путевима, који су једно на друго у равном одстојању од сунца а међу собом се много укрштају. То би на сваки начин могло служити као претпоставка — премда не као доказ — да имају исто поријекло и да су постали од једног већег планета. Али ако се и допусту, да су ти мали планети на тај начин постали, из тога се не би могло изводити, да ће тако и с нашом земљом бити. У динамички наше земље ми не налазимо ништа, што би могло послужити за оправдање таквом стравовању. Земљотрес, праћени вулканским изметањем, долазе отуд, што се испод земљине коре вода састапе са усунјаним материјама, па при том састапку постапе напрасно јака пара која тражи одушке. Но то не бива у далеким дубинама земље и може да има само локално дјелство. Па баш и кад би могуће било, да се та огњишта испод земље, на којима пара постаје, пренеуе у далеку дубину њену, дјелство не би било ни мало веће — на против, оно би било по овој прилици много мање. Јер ваља на уму имати, да саразмијерно врло мала количина воде стоји за тај посао на расположењу. Ако узмемо, да средња дубина свијох мора износи једну половину миље, онда сва вода на земљи стоји према маси наше земље као 1:1000. То од прилике изгледа као напрегата чун воде према читавој оци воде. Сва та вода једва би толико изнијела, да се њом покриве површина. Кроз највеће пукотине земљајекли могло би само саразмијерно мало воде продрјети на један пут у дубину земље, јер што је дубља дубина, то би и води више времена требало, док до њенога дна допре; због тога би пара тек мало по мало постајала и не би проузоровала потребе, бар не јаке. Шта више, могло би се рећи, да у извјесним дубинама пара већ више никако не би могла ни постајати, јер би томе на путу стојао притисак од воденога стуба, који би је цијелим својим теретом кроз земаљску пукотину притискавао.

Осим тога, земља је наша у историји свога развитка већ два пута прелама онога доба, кад су се по њој правиле пукотине. Температура између земље и њене околине већ је постигла толику равнотежу, да већ више није могуће, да на земљи постану пукотине, које би далеку у дубину њену допирале.

И доиста видимо, да су промјене, које земљотреси данас чине у цијелокуном саставу земље, не само врло незнатне и на поједини мјеста ограничене, него и да у опште бивају слабије, особито кад се пореде са големим вулканским изметима претјашњих геолошких епоха, кад се и. пр. врнемо у она времена, у којима су еруптивне масе из утробе земљине прокуљале и начиниле данашњу Оверују, Угарску и Кордљере, када је базилана струја продрала кроз Чешку и Ирску, мелаојар кроз Тиролску и т. д.

Из свега тога излази, да се немамо бојати, да ће наша земља пронасти каквим земљотресом, исто као што не ће пронасти ни каквим сукубом с другом којом звијездом.

Није нужно мислити ни па једно ни на друго,

па ипак могу се пронаћи узроци, који довољни би били, да барем сав органски живот на земљи престане, када они наступе.

Студија геологије доводи нас до сазнавања о великим променама, које су се извршиле у царству животињском и биљном, а по тим променама можемо судити, да ће једном и рода људског нестати са лица земље. То не ће учинити какве ужасне катастрофе, као што се од прије мислило; то ће се догодити са свијем полагано, мијенама које ће се постепено извршити у подјели коина, воде и топлоте на површини земље, због чега ће се морати мијенјати и све што је живо на земљи. То се већ догађало и до сад. У течају тјех мијена погинуле су животиње, којих је било на земљи милиони-ма милиона, и биљке, које су прекрпиле биле сву површину земље. Оне су погинуле, да уступе мјесто другим новим облицима. Од њих налазимо данас тек трагове испод земаљске коре. Лијепо налазимо међу њима пријелазе из једнога облика у други, али до сад још није смо нашли, да се је који угнули облик опет на ново појавио.

Из тога излази ово двоје: прво, да ни један органски облик на земљи не траје вјечито, већ гине и уступа мјесто другим; друго, да то не бива случајно, него да су узроци тјех мијена стални и да се крећу извесним правцем.

(Сарпиће се).

КЊИЖЕВНЕ ВЈЕСТИ.

Књижевна друштва.

(Матица Српска у Новом Саду.) Књижевно одјељење овога друштва имало је свој састав на 8. пр. мј., на којем су ови предмети расправљани:

У смислу одлуке књижевног одјељења од 3. (15.) Септембра о. г. подноси књижевни одбор извјештај о свомо раду од пошњегдег IV. састанка књижевног одјељења до сад:

Др. Милаш Савић поднио је изјаву штампара и издавача српских књига А. Пајевића, да ће дјело споменутог писца под насловом: „Разни путови“ о свом трошку на спјет издати и 15 комада „Матици“ уступити. На основу те изјаве, а у смислу одлуке књижевног одјељења од 3. (15.) Септембра о. г. бр. 50. издана је писцу, на његову молбу, досуђена му награда од 200 фор. из фонда Накиноу.

Исто тако издана је Стефану Ј. Јевтићу по одлуци књижевног одјељења под бр. 49. о. г. досуђена му награда од 200 фор. из фонда Накиноу за његову шаљиву игру под насловом: „Најбољатија“ по што је писац најприје поднио обешу штампара и издавача А. Пајевића у Н. Саду, да ће за годину дана о свом трошку штампати еписменуто дјело и 25 комада од истог „Матици“ уступити.

Др. Милаш Савић поднио је прописани број егземплара своја шаљиве игре у 5 чинава под насловом: „Проводајице“, која је угледала свијета накнадом књијару Браће Јовановића у Панчеву.

Светозар Арсенијевић послао је на оцјену и за награду двије своје драме под овим насловима: „Частислав, драма у 1 радњи с пјесвањем“ и „Краљ Светозар драма у 4 чина с пјесвањем“. Обје те драме издаци су биле на оцјену Светозару Салковићу и Јовану Грчићу, и по њиховом једногласном мишљењу одбијене су.

Мита Поповић у Сомбору поднио је на оцјену и

награду своју позоришну игру из народног живота у 3 чина с пјесмама под насловом: „Наши сељани“. Та позоришна игра послана је на оцјену Јовану Борђевићу и Милораду П. Шалганину у Биограду.

Дјело дра Стевана Павловића под насловом: „Мала поетика за школу и народ“ издана је на оцјену Јовану Бошковићу у Биограду у мјесто Васе Вујића, који се још могао пријмити тога посла.

Примљени су за „Љетонис“ ови прилози:

1. „Српске народне приповјетке“, које је скупио Светозар М. Бајић учитељ у Ваљи, и скупувачу је одређено у име награде 25 фор. из фонда Накиноу.

2. „Последњи дан“, пјесма Драгутина Ј. Илића.

3. Оцјена на књигу дра. Војислава Бакића под насловом: „Поуко о васитану дјецу у родитељско кући за образованје српске матере“, од Мите Нешковића, и писцу је одређено 15 фор. из фонда матичиноу.

4. „Опис манастира Ораховице“ прилог к историји српске цркве, од Владимира Красића, добио је награду од 50 фор. из фонда Накиноу.

5. Пјесме: „Славенски кнез“ и „Лада“ од Војислава Ј. Илића награђене су са 10 фор. из фонда Накиноу.

6. „Стара писма сомборска од год. 1746 до 1748“ од проф. А. Сандића. Награда ће се писцу одредити кад напише уз та писма попрегницу.

Од прилога, који су послати за „Љетонис“ издани су на оцјену Борђу Рајковићу:

1. „Српске народне приповјетке“, што их је скупио по Славонији Јован Петровић, свештеник;

2. „Српске народне приповјетке“ и „Српске народне пјесме“, што их је покупио по Банату Љубомир Лотић, учитељ у Карлову.

Нијесу примљени ови саставци:

1. Превод Дитесове психологије, од М. Симео-ва Коичара.

2. „Основи рационалног земљедјелства“, од Светислава М. Стојановића. За оцјену тога чланка одређено је 8 фор. А. Миловићу.

3. „Божји и староромскишту у Црној Гори“, студија Артура Ц. Еванса у преводу Николе С. Јовановића враћена је писцу.

Накнадно су одређене ове награде:

1. Мити Петровићу за његову енолошку расправу: „Српјемско вино“ још 200 фор. из фонда Накиноу. Уједно је одлучено да се та његова расправа посебнице отпштама из „Љетониса“ у 100 егземплара и да му се уступе у име признања за велики труд, који је положио око поситивања и анализовања српјемског вина.

2. Гашица Гершић добио је још 80 фор. награде за његов чланак штампан у 137, 138 и 140. свесци „Љетониса“ под насловом: „Критичке студије из данашње уставне теорије. I. Уставна монархија и начело народне суверености.“

3. Стевану Милованову одређена је накнадно награда од 15 фор. за његову оцјену „Органске хемије“ од С. М. Дозанића.

Стеван Милованов поднио је своју попуњену расправу: „Шта се до сад радило и урадило на науци физици у Срба“ (прије се звала: „Физика у Срба“). Та расправа послана је Мити Петровићу да види, да ли је писац попунио свој рукопис према оцјенљивачким примједбама.

Од „Љетониса“ изашле су двије свеске, и то 150 свеска (IV. за 1884.), која је свијема члановима разаслана, и свеска 151. (I. за 1885.) која ће се о новој години члановима разаслати.

Позив на претплату.

„Црногорка“ је навршила прву годину свога живота.

За то вријеме она је један пут обамрала, али је љубавним дахом с пријестола црногорскога опет у живот повраћена.

Том даху има се благодарита, што ће „Црногорка“ у другу годину ступити. По одзиву од стране народа нашега она то не би могла учинити јер одзив је тај и сад још тако слаб, да „Црногорка“ не би могла ни најнужније трошкове своје подмирити из прихода, који јој долазе од њенијех претплатника.

За што је то тако, о томе ми овдје не ћемо да судимо. Ми смо се заједно са сурадницима својијема трудили, колико смо могли, да преко „Црногорке“ пружимо читаоцима њенијема књижевне поуке и забаве, која ће им бити од користи при грађи њиховога дуневног живота са свијех страна, и да их упознамо са појединим појавама и целокупним кретањем производних сила на пољу наше и стране књижевности.

Колико смо у том успјели, нека суде други. Ето, једногодишња је жетва пред свијема, па нека се по том суди о нама.

Ако се нама дозволи ријеч, не ћемо бити благи према себи. Знамо лијепо да смо далеко од мете која нам стајаје пред очима, кад смо овај лист погрнули, и која нам и данас стоји. Али е оволико снаге а при таквом одзиву није могуће било да се више што учини. Да нам је којом срећом топлији одзивом више средстава на располагање стојало, ми бисмо били у стању не само да лист повећамо него и да му богатији садржај прибавимо, јер „уз весело срце боље се и кућела преде.“ Овако пак нека се читаоци наши задовоље онјем што им је кадра пружити добра воља напнијех сурадника.

А могло би бити много боље, само да се хоће. У народу од неколико милиона ваљда би и „Црногорка“ могла (а и заслуживала) да нађе бар 500 претплатника. Но кад има великијех општина српских од по десетину хиљада душа српскијех на у њима „Црногорка“ нема ниједнога претплатника, шта онда да речемо?

Ми ћемо се трудити и у овој години, да одговоримо својему задатку. До народа стоји, да нам тај задатак одзивом својим олакша и да нам даде снаге, да му још боље и издашније узмогнемо послужити овјем листом.

Овом приликом најтоплије благодаримо свијема сурадницима напнијема, који су нас приложили својијема помагали у овој години.

Јоште јављамо, да ће од нове године у „Црногори“ почети излизити „Студије о Гету“ од дра. *Лазе Костића*.

Цетинје, 18, Децембра 1884.

УРЕДНИШТВО „ЦРНОГОРКЕ“.

„Црногорка“ ће и у години 1885 излизити као до сад : на цијелом табаку, четр пута мјесечно, и то свакога четвртка у јутру.

Ако нам стигне згодна карта, која ти била подесна за ручцу пресу наше штамарије, ми ћемо од нове године формат „Црногорке“ повећати.

Цијена јој је :

За Црну Гору и Аустро-Угарску (с Босном и Херцеговином) :

На годину 4 фор. — а. вр

Па по године 2 „ — „

Па три мјесеца 1 „ — „

За Србију и све остале земље :

На годину 15 франака

Па по године 8 „

Па три мјесеца 4 франка.

Претплата из Црне Горе не се шаље у право потписаној администрацији на Цетинје.

Претплата из Аустро-Угарске (и Босне и Херцеговине) и осталијех земаља не се шаље поштанском путницом на г. Петра Рамаковића у Цетинје, са обављењем да је то претплата за „Црногорку“.

Претплата из Србије не се шаље књижари В. Валожина у Биограду.

Ко хоће да пошаље претплату непосредно на потписану администрацију, нека то учини у писму наплаћеном потпуно до Цетинја.

Наруцине без новца не могу се никоме уважити.

Рекламације не се управљају на потписану администрацију на Цетинје.

Можемо послужити потпуно свијем бројевима „Црногорке“ од ове године. Цијена им је за цијелу годину : 4 фор. а. вр. за Црну Гору, Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину, а 6 фор. а. вр. (или 15 франака) за све остале земље.

Цетинје, 18. Децембра 1884.

АДМИНИСТРАЦИЈА „ЦРНОГОРКЕ“.